

# Slutrapport

Læse-, skrive- og regnesvage deltagere  
i arbejdsmarkedsuddannelserne

## **TUP – tema 3**

- Indledning
- Programmets formål og mål
- Del 1: Udviklingsprojekternes bidrag til målopfyldelse
- Del 2: Deling og forankring af viden fra projekterne
- Del 3: Opsamling på didaktiske og organisatoriske udviklingsperspektiver

Bilag 1:

Resumé over skolernes udviklingsfokus og afprøvningsområder

**Rapporten er udarbejdet for Undervisningsministeriet  
af FLORIS Consult**

## Indledning

Denne rapport er en sammenfatning af de erfaringer, der er opnået gennem udviklingsprogrammet, *Tema 3: "Læse-, skrive- og regnesvage deltagere i arbejdsmarkedsuddannelserne"*, under den tværgående udviklingspulje (TUP) til udvikling af arbejdsmarkedsuddannelserne 2006. Tema 3 har haft fokus på 2 udviklingsområder:

- Undervisningsformer og -tilrettelæggelse, herunder brug af undervisningsmaterialer målrettet læse-, skrive- og regnesvage deltagere
- Forsøg med screening i forhold til læse-, skrive- og regnekraft i de enkelte arbejdsmarkedsuddannelser.

Denne rapport baserer sig på et tværgående udviklingsarbejde, der har omfattet:

- Videndeling på tværs af udviklingsprojekterne – gennem 2 erfa-seminarer afholdt af Undervisningsministeriet i november 2006 og maj 2007 – samt rapportering fra erfa-seminarerne
- Kontaktrunder til projektholdere i november 2006 og april-maj 2007
- Konference afholdt af TUR, EPOS og SUS maj 2007
- Tilbage meldinger på refleksionsguides samt materialer fra projektholderne.

Rapporten indledes med en rammesættende beskrivelse af formål og mål for tema 3 og er herefter opbygget ud fra en tredelt struktur.

*Del 1* omhandler i tematisk form udviklingsprojekternes bidrag til målene for tema 3.

*Del 2* omhandler en beskrivelse af *deling og forankring af viden* på tværs af udviklingsprojekter og internt på erhvervsskolerne

*Del 3* omhandler en summarisk beskrivelse af *didaktiske og organisatoriske udviklingsperspektiver og opmærksomhedspunkter*.

Ikke alle projekter er afsluttet. På Lolland EUC samt Erhvervsskolerne Aars kører projekterne fortsat og frem til udgangen af 2007.

Denne rapport har derfor ikke kunnet opsamle den del af resultater og erfaringer, der hentes i efteråret 2007. Opdraget til rapporten har været, at den skulle uddrage erfaringer på tværs – og ikke omfatte rapportering for hvert af de involverede udviklingsprojekter.

Rapporten er udarbejdet af FLORIS Consult, ved Kirsten Floris, i et samarbejde med Susanne Lemvig, Undervisningsministeriet. Kirsten Floris har desuden bidraget til udvikling, gennemførelse og rapportering fra netværksseminarerne, gennemført kontakt- og sparringsrunder, udarbejdet refleksionsguides og indsamlet materialer fra projekterne.

## Programmets formål og mål

En tredjedel af alle AMU-deltagere (svarende til ca. 125.000 deltagere årligt) har problemer med basale færdigheder i læsning, skrivning og regning. Det er denne gruppe samt de potentielle AMU-deltagere med LSR-vanskeligheder, tema 3 under TUP har forsøgt at adressere. Målgruppen er ofte tilbageholdende med at deltage i efteruddannelse og har en livslang erfaring med at undvige skolegang og efteruddannelse. Samtidig oplever medarbejdere og virksomheder et kompetencepres på netop læse-, skrive- og regnefærdigheder. Kravene til medarbejdernes læse-, skrive- og regnefærdigheder er markant stigende i joblivet – og derfor også et tema, AMU-uddannelserne er opmærksomme på.

Undervisningsministeriet betoner i dette udviklingsprogram, at manglende basale færdigheder ikke må være en barriere for at kunne gennemføre AMU-uddannelser med tilstrækkeligt udbytte. Derfor skal arbejdsmarkedsuddannelserne udvikle undervisning og undervisningsmaterialer, så der tages højde for denne målgruppes situation og behov.

Tema 3 har haft fokus på 2 udviklingsområder:

- Undervisningsformer og -tilrettelæggelse, herunder brug af undervisningsmaterialer målrettet læse-, skrive- og regnesvage deltagere
- Forsøg med screening i forhold til læse-, skrive- og regnekrav i de enkelte arbejdsmarkedsuddannelser – som en del af det enkelte forsøg.

Programmet har givet mulighed for at inddrage ord- og regneværksteder og erfaringer fra samarbejde med de almene voksenuddannelser med vurdering af læse-, skrive- og regnefærdigheder.

I prioriteringen og behandlingen af ansøgningerne til programmet har følgende kriterier været vægtet:

- At projekter, der inddrager læse- og regneværksteder særskilt beskriver værkstedets funktion i projektet i forhold til den faglige undervisning
- At projekter, der omfatter screening i forhold til læse-, skrive- og/eller regnekrav i arbejdsmarkedsuddannelser tilrettelægger screeningen med udgangspunkt i en beskrivelse af læse-, skrive og/eller regnekrav i de arbejdsmarkedsuddannelser, der indgår i projektet.

Den tværgående udviklingspulje, TUP, skal generelt styrke udvikling af AMU-systemet gennem økonomisk støtte til pædagogiske udviklingsprojekter, der:

- er *tværgående* i forhold til uddannelsessteder, efteruddannelsesudvalg og uddannelsesområder

- er *eksemplariske*, dvs. at erfaringer og resultater fra enkeltprojekter vurderes at have bred *systemrelevans* og kunne implementeres bredt i AMU-systemet
- har *ekstraordinær udviklingskarakter*
- kan *udbrede og styrke udviklingspotentialer og udviklingsressurser* på uddannelsesinstitutionerne og i efteruddannelsesudvalgene.

### **Tema 3 – et bidrag til politiske indsatsområder**

Udviklingsprojekterne under tema 3 er gennemført i en periode, hvor der politisk har været stor bevågenhed omkring kompetenceudvikling for netop denne målgruppe. Indsatsområdet indgår i Velfærdsaftalen af 2006, VEU-trepartsudvalgets rapport, udmøntning af globaliseringspuljen samt Finanslovsaftalen for 2007. Der er generel politisk enighed om at give høj prioritet til at styrke de grundlæggende almene færdigheder.

Der er i perioden blevet arbejdet politisk og lovgivningsmæssigt med forbedring af voksnes læse-, skrive- og regnefærdigheder.

I *Velfærdsaftalen*<sup>1</sup> har aftalepartierne tilsluttet sig, at et af de 4 centrale indsatsområder skal være ”et markant løft og en målsætning om 40.000 kursister årligt på læse-, skrive- og regnekurser for voksne”. Et af initiativerne til at nå dette mål er, at mulighederne for at kombinere voksenundervisning i læsning, skrivning og regning med en arbejdsmarkedsuddannelse skal forbedres. Det betyder, at:

- FVU i højere grad skal gennemføres på erhvervsrettede institutioner, hvor målgruppen i forvejen befinder sig
- Arbejdsgiveren skal have én indgang ved tilmelding af medarbejderen til et kombinationsforløb
- FVU gennemført sammen med eller i forlængelse af et AMU-kursus fortsat vil være gratis, dvs. at en eventuel deltagerbetaling alene vil vedrøre deltagelsen i AMU
- Et kombinationsforløb for FVU og AMU følger de vilkår og godtgørelsesmuligheder, der gælder for de respektive uddannelsesstilbud
- Deltagere i AMU skal have mulighed for tilbud om screening af læse- og skrivefærdigheder og efterfølgende tilbud om vejledning til forberedende voksenundervisning.

Velfærdsaftalen har udmøntet sig i konkrete lovændringer i forbindelse med realkompetencearbejdet.

Per 1.august 2007 introduceres et nyt og prioriteret indsatsområde for alle godkendte AMU-udbydere.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> ”Aftale om fremtidens velstand og velfærd og investeringer i fremtiden. Aftale om fremtidig indvandring. 20.juni 2006”

<sup>2</sup> Vurdering af basale færdigheder indføres ved en ændring af lov om arbejdsmarkedsuddannelser ved lov nr. 556 af 6.juni om ændring af forskellige love på Undervisningsministeriets område (Udbygning af anerkendelse af realkompetence på voksen- og efteruddannelsesområdet) [http://147.29.40.91/\\_link\\_0/0&ACCN/A20070055630](http://147.29.40.91/_link_0/0&ACCN/A20070055630).

”Alle, der deltager i arbejdsmarkedsuddannelser og enkeltfag optaget i fælles kompetencebeskrivelser eller individuel kompetencevurdering efter denne lov, skal have mulighed for at få vurderet deres basale færdigheder i læsning, skrivning og regning eller matematik samt vejledning i tilknytning hertil”.

Vurderingerne af de basale færdigheder er et tilbud til den enkelte deltager og danner baggrund for:

- At tilrettelægge og tilpasse den enkelte deltagers AMU-undervisning med henblik på at understøtte gennemførelse og forbedre udbyttet af AMU-undervisningen
- At vejlede deltageren til undervisning i læsning, skrivning, regning eller matematik efter anden lovgivning, fx forberedende voksenundervisning (FVU) eller ordblindeundervisning, når vurderingen tyder på, at deltageren kunne have udbytte heraf, og
- At vejlede deltageren til og tilrettelægge forløb, der kombinerer AMU med fx FVU.

På Finanslov 2007 er indarbejdet en tillægstakst til testning af LSR-deltagere på kr.36.000 ex moms per årselev.

Tema 3 spiller også ind i og sammen med lovtiltag på tilgrænsende områder – især arbejdet med FVU.

På FVU-området er der i 2007 indført en lovændring, som sigter på en styrkelse af indsatsen for læse-, skrive- og regnesvage deltagere. Lovændringen rummer bl.a. en styret opsøgende indsats og muligheden for at ministeren bemyndiges til at kunne iværksætte forsøg med IT og engelsk.<sup>3</sup>

I den efterfølgende bekendtgørelse er der lagt op til, at der ved optagelse til FVU skal ske en vurdering af, om FVU er det rette tilbud. Er FVU det rette tilbud, skal kursisten gennemføre en obligatorisk test, som danner baggrund for optagelse og trinplacering. I forhold til AMU-uddannelserne er testen et tilbud. En gennemført test i AMU-regi kan bæres videre til FVU, således at deltageren kun gennemfører testen én gang.<sup>4</sup>

Test- og screeningmaterialer er udviklet for Undervisningsministeriet af Carsten Elbro og Anna Gellert, Københavns Universitet (vejledende læse-test for voksne) og Pernille Pind, Matematiske aktiviteter I/S (vejledende matematiktest for voksne), og klar til at kunne anvendes per 1.8.07.<sup>5</sup> De to tests er udviklet i et samarbejde mellem AMU, FVU og Beskæftigelsesministeriet til anvendelse i AMU, FVU og i de lokale jobcentre.

<sup>3</sup> Lov nr. 557 vedtaget til ikrafttrædelse 1.august 2007. Loven er en ændring af lov om forberedende voksenundervisning og ordblindeundervisning for voksne.

<sup>4</sup> Bekendtgørelse nr. 973 a 19.7.07 om undervisning m.v. inden for forberedende voksenundervisning

<sup>5</sup> E-versionen af læse-skrivetesten forventes klar til ibrugtagning ultimo 2007.

Erhvervsskolerne og arbejdsmarkedsuddannelserne har gennem en år-række lavet udviklingsarbejde på området. For det første er der udviklet forløb på 37 timer inden for hhv. ”Faglig læsning og skrivning” og ”Faglig regning og matematik”. For det andet har der de senere år været arbejdet på at oprette ord-og regneværksteder på erhvervsskolerne. For det tredje har AMU’s Hjælpemiddelservice kunnet bistå skolerne med forskellige hjælpemidler over for LSR-deltagere. Med tema 3 er der nu sat fokus på forskellige udviklingstiltag med vurdering af basale almene færdigheder og udvikling af undervisningsmaterialer og -tilrettelæggelse i AMU-uddannelserne.

Erhvervsskolerne har muligheden for at kunne indgå driftsoverenskomst med VUC<sup>6</sup> omkring FVU. Denne mulighed har tidligere kun været anvendt og udfoldet i mindre omfang fra erhvervsskolernes side. I 2005 blev 3,4% af FVU-aktiviteten svarende til 867 FVU-deltagere afholdt på AMU-centre og erhvervsrettede uddannelsesinstitutioner. Den overvejende del af FVU-aktiviteten blev afholdt af VUC (74%) og folkeoplysningsforbund (13%).

Undervisningsministeriets forventninger til styrkelse af aktiviteterne på AMU-området er fremadrettet, at:

- Erhvervsrettede uddannelsesinstitutioner skal gennemføre mere FVU
- De skal gennemføre flere kombinerede AMU-FVU forløb
- Der skal være én indgang til både AMU og FVU
- Alle deltagere i AMU og IKV skal tilbydes screening af læse-/skrive- og/eller regne-/matematikfærdigheder og vejledning i tilknytning hertil
- Forsøgsarbejdet med ord- og regneværksteder skal videreudvikles
- Metode- og materialeudvikling fortsat skal foregå med henblik på at imødekomme LSR-deltagere.

---

<sup>6</sup> Før 1.januar 2007 blev driftsoverenskomster vedr. FVU indgået mellem skolen og amtet.

## Del 1: Udviklingsprojekternes bidrag til målopfyldelse

TUP, tema 3, har omfattet fem udviklingsprojekter. Fire af udviklingsprojekterne har været forankret på erhvervsskoler. Et udviklingsprojekt har været forankret hos Transporterhvervets Uddannelsesråd (TUR) og gennemført i et samarbejde med Serviceerhvervenes Uddannelsessekretariat (SUS) og Efteruddannelsesudvalget for det pædagogiske område og for social- og sundhedsområdet (EPOS) på 4 skoler. I alt har otte skoler været inddraget i udviklingsarbejdet.

Udviklingsprojekternes data er følgende:

Ansøger	Projekttitel	Projektnummer (PULS)
Transporterhvervets Uddannelsesråd	"Arbejdsmarkedsuddannelser – også for læse-, skrive- og regnesvage deltagere"	114483
Erhvervsskolerne Aars	"Afprøvning af nye metoder til kompetenceudvikling af medarbejdere med læsevanskeligheder"	114493
Holstebro Tekniske Skole	"Hold fast i arbejdsmarkedet"	114393
EUC Lolland	"Mod og selvtillid til efteruddannelse"	114488
AMU-Vest	"Screening og undervisning af læse-, skrive- og regnesvage deltagere på arbejdsmarkedsuddannelserne"	114477

Vedlagt som bilag 1 er korte og summariske beskrivelser af skolernes fokusområder i udviklingsarbejdet samt angivelse af, i hvilke brancher og på hvilke AMU-forløb, de udviklede metoder er afprøvet.<sup>7</sup>

### Projekternes bidrag til de to udviklingsområder

Inden for de to udpegede udviklingsområder i TUP, tema 3, har projekterne arbejdet med at søge, dele og udvikle viden samt afprøve udviklede metoder og modeller.

Her gives en kortfattet og tematisk beskrivelse af udviklingstemaer og initiativer, der har været i spil.

#### Udviklingsområde 1: Screening af deltagerne

Der er i projekterne blevet arbejdet med udvikling af screeningsværktøjer og -modeller, bearbejdning af resultaterne og brug af testresultater i undervisningstilrettelæggelse og evt. introduktion af hjælpemidler og supplerende støtte fra ord- og regneværksted.

De fire centrale udviklingstemaer for screening har været:

<sup>7</sup> Interesserede kan finde mere viden om projekterne ved at gå ind på [www.emu.dk](http://www.emu.dk).

- Udvikling og tilpasning af screeningsmetoder
- Tilrettelæggelse af screeningsprocessen
- Dialog og procesredskaber i forbindelse med screening
- Viden til skoler og virksomheder.

### **Udvikling og tilpasning af screeningsmetoder**

Der er arbejdet med en flersidig af *screeningsmetoder*. I den ene ende af spektret har der været arbejdet med en generel læse- og sprogttest – indeholdende selvvurdering, læseforståelse og stavning. I den anden ende af spektret har der været arbejdet med brancherelateret test og spørgeskema med brug af eksempelmateriale fra det pågældende AMU-kursus til afdækning af LSR-færdigheder.

I arbejdet med at udvikle og afprøve screeningsmetoder har skolerne hentet viden og inspiration hos hinanden og i udviklede metoder fra efteruddannelsesudvalg og andre skoleformer (fx Q-ask fra VUC). Nogle skoler har afprøvet forskellige versioner i testfasen, før de har lagt sig fast på en endelig model.

Udvikling af test- og screeningsmetoder er sket ved at indhente viden, designe testmodeller og afprøve disse. Erfaringsmøder og udviklingsseminarer har været fora for deling og udvikling af viden.

### **Tilrettelæggelse af screeningsprocessen**

Der har i projekterne og i den fælles videndeling været fokus på tilrettelæggelse af screeningsprocessen.

En central didaktisk overvejelse har været at sikre størst mulig udbytte af screeningsresultater i forhold til undervisningstilrettelæggelse og evt. bestilling og inddragelse af hjælpemidler fra AMU's Hjælpemiddelservice.

Ved korte AMU-forløb har dette talt for at arbejde med test/spørgeskema som aktivitet før kursusstart – som en test fra hjemmet (i papirudgave eller elektronisk udgave) eller som en forudgående test og testintroduktion på uddannelsesstedet i god tid før kursusstart. Ved længerevarende AMU-forløb kan screeningsforløbet indlægges som en integreret del af opstarten ved forløbet.

En fordel ved at indlægge test før kursusstart er, at det giver den fornødne tid til at koordinere og bestille evt. hjælpemidler hos AMU's Hjælpemiddelservice. På Aarhus Tekniske Skole valgte man at udsende spørgeskema/test til kurset "Grundlæggende vagt" som en frivillig mulighed for deltagerne før kursusstart. Testen indeholdt eksempler fra kurset, som deltagerne skulle respondere på. Næsten alle deltagere sendte spørgeskemaet retur, og det viste sig at have en god motiverende og introducerende virkning til kurset. Skolerne har også peget på testen som en god mulighed for at identificere og arbejde med forskellige læringsstile med henblik på at imødekomme en auditiv, visuel eller anden læringstilgang.



### **Dialog og procesredskaber i forbindelse med screening**

Et andet udviklingstema har handlet om, hvordan man kan sikre dialog og proces omkring test- og screeningsværktøjet, således at AMU-deltageren i tillæg til testen også får mulighed for en dialog, tilbagemelding og afklaring gennem en mundtlig samtale.

Dette vil med fordel kunne foregå i forbindelse med en organiseret kompetenceafklaring og – vurdering forud for kurset, eksempelvis ved at deltagerne kommer på skolen til møde og samtale i god tid før kursets start. Fordelen er her, at underviseren får en direkte kontakt til deltageren og har mulighed for at foretage en god introduktion til formålet med testen og kan drøfte tilbagemeldingen i en dialog med den enkelte.

### **Viden til skoler og virksomheder**

At få indsigt i behovet for læsning, skrivning og regning på virksomhedsniveau og jobniveau kan give skolerne indsigt og viden til brug i undervisningen.

Samtidig kan denne viden kvalificere vejledning/undervisning af medarbejderne samt rådgivning af virksomhederne.

På enkelte af skolerne er der blevet arbejdet med denne vinkel, fx gennem udvikling og anvendelse af en spørgeguide med fokus på færdighedskrav i jobprofil og opgaveløsning.

## **Udviklingsområde 2:**

### **Undervisningstilrettelæggelse, undervisningsformer og undervisningsmaterialer**

Der har været generel opmærksomhed på at fjerne de barrierer, deltagerne oplever i forhold til at tilegne sig fagligt stof. Der er i projekterne arbejdet med læringsstile og pædagogiske tilgange, materialeudvikling, støttefunktioner og samarbejde på tværs af faglærere og almenfaglærere.

Der har i udviklingsarbejdet været fokus på seks centrale udviklingstemaer:

- Motivation og læringstilgange til uddannelse
- Didaktiske overvejelser om progression og variation i undervisningen
- Brug af IT i undervisningen
- Brug af ord- og regneværksteder i forbindelse med fagligt rettede AMU-kurser
- Kombinerede AMU- og FVUforløb
- Undervisning af fremmedsprogede deltagere.

### **Motivation og læringstilgange til uddannelse**

Motivation og arbejdet med at skabe positive læringsoplevelser har været et gennemgående opmærksomhedspunkt i skolernes tilgang til udviklingsarbejdet. Testmetoden har været et af udgangspunkterne for at planlægge og gennemføre differentieret undervisning med plads til forskellige læringstilgange.

En skole har haft sit primære fokus på inklusion og fleksibilitet i læringsmiljøet og det at skabe "mobilisering til læring". Skolen har arbejdet ud fra en anerkendende tilgang til deltageres ressourcer og talenter og gjort brug af forskellige pædagogiske metoder til at skabe variation og progression i læringen.

På flere skoler er der på underviserniveau arbejdet med læringsstile med henblik på at imødekomme deltageres forskellige tilgange til at tilegne sig viden og at skabe variation i læringsforløbet og læringsrummet. På en skole er der arbejdet med at lave en bank/matrix for undervisningsmaterialer med henblik på deltageres forskellige læringsstile og -tilgange. På en anden skole er der arbejdet med at kvalificere undervisningsmaterialer (fx PP-præsentationer), således at de er blevet mindre teksttunge og mere ordrette og visuelle.

### **Didaktiske overvejelser om progression og variation i undervisningen**

I de didaktiske overvejelser er indgået, hvordan man kan arbejde med progression, og vekslen mellem tryghed og udfordringer i læringsforløbet. Hvordan veksle og skabe samspil mellem processer, hvor rutiner, sikkerhed og tryghed opbygges – og processer, der giver deltagerne den rette udfordring? - er et af de spørgsmål, der har været centrale.

Fra et af forløbene berettes om de didaktiske overvejelser i forhold til vekslen mellem teori/regelstof, case-arbejde i gruppebaserede læreprocesser og fælles læring i plenum og situationsspil.

Fra et andet forløb berettes om, hvordan underviserne har praktiseret alsidighed i metodevalg – med dialog og erfaringsudveksling, historiefortælling (historier fra praksis som basis for refleksion), fælles bearbejdning af tekster, underviseres opmærksomhed på teksters sværhedsgrad og differentieret undervisning.

Fra projekterne er der generelt fokus på forskellige arbejds- og undervisningsformer for at imødekomme forskellige deltagerforudsætninger og læringsstile. Og der er bevidsthed om behovet for et fortsat udviklingsarbejde med at imødekomme forskellige læringsstile på holdet og arbejde med progression og variation.

### **Brug af IT i undervisningen**

Brug af IT i undervisningen har været praktiseret flere steder – med henblik på at sikre hjælpemidler, oplæsningsmuligheder, arbejde med billeder og tekst og tilpassede prøvemuligheder.

Gennem projektperioden er flere skoler blevet opmærksomme på de hjælpemidler, IT-rygsæk, AMU's Hjælpemiddelservice stiller til rådighed. Det er her vigtigt at kende behovet i god tid, da der er leveringstid i forhold til hjælpemidlerne, og det er vigtigt at sikre instruktion og opfølgning i brug af IT-rygsækken, er pointerne fra nogle af de skoler, der har gjort brug af muligheden. En af skolerne har via spørgeskema, afprøvet 2 gan-

ge, kunnet dokumentere, at hhv. 20% og 24% af kursisterne vil kunne forbedre indlæringen ved brug af hjælpemidler.

Muligheden for oplæsning af tekster via syntetiske taleprogrammer har også været et indsatsområde, fx ved brug af CD-ORD 5.<sup>8</sup> På en skole er meget af undervisningen foregået ved brug af PC'ere, hvor kursisterne via hovedtelefoner har modtaget interaktiv undervisning. En udfordring er at arbejde med, hvordan kursisterne kan vænne sig til den syntetiske stemme. En skole overvejer inden kursusstart at sende deltagerne en CD med den syntetiske stemme, så kursisterne er fortrolig med denne form for oplæsning.

En skole har gjort brug af Active Board – og har her især haft fokus på at omsætte eksisterende undervisningsmaterialer til et komplet undervisningsmateriale og set-up til hygiejnekurset med nye PP-præsentationer, film og opgaver, tilpasset LSR-deltagere. Der er især arbejdet med visualisering og billeder og efterfølgende understøttende og uddybende tekst.

Endelig er der især på en af skolerne arbejdet med at udvikle en IT-baseret prøveform, der er specielt egnet til deltagere med læsestavevanskeligheder. En interaktiv prøve, der giver deltageren mulighed for at få læst de enkelte spørgsmål op og efterfølgende indtale sin besvarelse. Besvarelsen gemmes i et memory-stick, som deltageren afleverer til faglæreren ved prøvens afslutning. Der er i tilknytning til prøven udarbejdet manualer til kollegerne, således at de på egen hånd kan udforme prøver på deres område. Faglærerne har desuden fået mulighed for gennem et kursus at få instruktion i, hvordan de kan arbejde med prøveformen og manualen.

### **Brug af ord- og regneværksteder i fagligt rettede AMU-kurser**

Ord- og regneværksteder har eksisteret på enkelte af skolerne. Erfaringen med inddragelse af ord- og regneværkstedet er, at samarbejdet skal tilrettelægges og konkretiseres på forhånd.

For at få et optimalt udbytte er det vigtigt, at lærerne på ord- og regneværkstedet har indsigt i de faglige områder, de skal understøtte. Inddragelsen kan ske ved at faglærere på forhånd har udpeget de tidspunkter i kursusforløbet, hvor det kan være hensigtsmæssigt med en støttende lærer fra ord- og regneværkstedet. Eller det kan ske ved at identificere faste tidspunkter i eller uden for undervisningen, hvor kursisterne kan få støtte.

Der ligger fortsat et arbejde med at udvikle og systematisere samtænkningen mellem den faglige undervisning og tilbud fra ord- og regneværkstedet.

### **Kombinerede AMU- og FVUforløb**

Kombinerede AMU og FVU-forløb er et udviklingsområde, der fortsat arbejdes med. En skole har opregnet 3 forskellige tilrettelæggelsesformer:

---

<sup>8</sup> Oplæsningsprogrammer, se også [www.adgangforalle.dk](http://www.adgangforalle.dk)

- FVU som forkursus til AMU-kursus
- FVU indlagt som blokke i et AMU-kursus
- Forlænget AMU-forløb integreret med FVU.

Skolen har besluttet sig til at afprøve FVU som et forkursus over 3 uger – og senere arbejde videre med de andre modeller for at integrere FVU. Skolen har draget fordel af at kunne knytte FVU-lærere tæt til AMU-forløb inden for forskellige brancher, hvilket har sat gode spor i samarbejdet mellem faglærere og FVU-lærere. En anden skole samarbejder med VUC omkring egentlige FVU-timer og opfølgende FVU.

### **Undervisning af fremmedsprogede deltagere**

I nogle brancher, fx transportbranchen (taxi- og busjobs), er der mange fremmedsprogede medarbejdere, der har problemer med mundtlig og skriftlig dansk. Det viser sig på jobbet i forbindelse med kundebetjening, forståelse af instrukser og informationer, konfliktforebyggelse og – håndtering og kommunikation i det kollegiale samarbejde. Og det viser sig på AMU-forløbene ved, at de har læse- og forståelsesproblemer og derfor svært ved at tilegne sig teori, lovstof og faglitteratur, ved kommunikation og sprog i skolevognen og ved overhøring og eksamination i fagligt stof i den afsluttende prøve.

Der er her et udviklingsområde, der kan være hensigtsmæssigt at arbejde videre med.

## Del 2: Deling og forankring af viden fra projekterne

Der er under tema 3 i TUP-programmet blevet arbejdet med at dele viden via erfa-møder og forankre viden fra projekterne til drift og praksis på skolerne.

### **Erfa-mødernes bidrag til videndeling**

Der har i perioden været afholdt 2 erfa-møder. Formålet har været:

- At kvalificere udviklingsprojekterne gennem erfaringsudveksling, koordinering og samarbejde
- At forbedre spredning og implementering af projektresultater på skolerne og i efteruddannelsesudvalgene
- At kvalificere Undervisningsministeriets og REVE's arbejde med det næste års TUP-tema'er
- At kvalificere ministeriets opsamling og anvendelse af projekterfaringer.

Erfa-møderne har været et forum for videndeling og kompetenceudvikling for projektaktører.

Det første erfa-møde blev afholdt den 30. november 2006 i Undervisningsministeriet under overskriften "Læse, skrive og regnesvage deltagere i arbejdsmarkedsuddannelserne". Her præsenterede projektdeltagerne deres projekttid og planer for projektgennemførelse. Samtidig var der fokus på udviklingsprogrammets mål og den politiske kontekst for programmet, på motivation og læring i et medarbejder og virksomhedsperspektiv, på introduktion til lovændringer på FVU og ordblindeområdet og på erfaringer med screening og undervisningstilrettelæggelse på FVU-området.

Forud for erfa-mødet havde deltagerne fået tilsendt "Refleksionsguide ved projektstart", omfattende følgende temaer:

1. "Den omvendte evaluering" – en metode til at udfolde mål, succeskriterier og kritiske faktorer i projektprocessen
2. Samarbejdet lokalt
3. Samarbejde med virksomheder – i et pædagogisk udviklingsperspektiv
4. Metoder til at motivere til deltagelse
5. Pædagogik og læreprocesser
6. Pædagogisk følgeskab blandt kolleger
7. Netværk og videndeling.

Det andet erfa-møde blev afholdt den 31. maj 2007 på Hovedstadens Ordblindeskole under overskriften "Nye læringsmetoder og læreprocesser – i udvikling og drift". Projektdeltagerne præsenterede metoder og refleksioner fra arbejdet med metodeudvikling, undervisningstilrettelæggelse og undervisningsformer samt refleksioner og aktiviteter i forhold til forankring af projekterne. Samtidig fik deltagerne viden om sidste nyt fra Undervisningsministeriet, oplæg om erfaringer fra ordblindeundervisning og fra samarbejdet mellem Hovedstadens Ordblindeskole og Københavns

Tekniske Skole samt oplæg om overgangen fra projekt til praksis i hverdagen.

Forud for det andet erfa-møde havde deltagerne fået tilsendt ”Refleksionsguide til projektledelsesteamet – erfaringer og overvejelser om projektprocesser”, omfattende følgende temaer:

1. Status på projektaktiviteter
2. God praksis og gode erfaringer fra det pædagogiske arbejde og den interne tilrettelæggelse og organisering af projektet
3. Vanskelige udfordringer og dilemmaer
4. Læringspunkter og opmærksomhedspunkter til den videre proces med at forankre initiativet på skolen
5. Erfaringer med projektorganisering og -udvikling
6. Projektets bidrag til fælles viden om udvikling af AMU-uddannelserne.

Deltagerne på erfa-møderne har været projektaktører på skoleniveau for fire skolebaserede projekter og repræsentanter fra efteruddannelsesudvalg (TUR, SUS og EPOS) for et større udviklingsprojekt omfattende 4 skoler. Der har således været tale om 2 forskellige niveauer at dele, udvikle og formidle viden på.

Det kan være hensigtsmæssigt at afklare profiler for deltagere i erfa-netværket.

Der kan være et perspektiv, der handler om, at erfa-møderne har til formål at udvikle og inddrage projektaktører på skoleniveau direkte omkring det tema, Undervisningsministeriet har udpeget. Det kan bl.a. have den fordel at udvikle ejerskab hos projektaktører på skoleniveau, at få skabt et erfa-forum på tværs af skoler og brancher og at udvikle praksisnær viden på skoleniveau. Et andet perspektiv kan handle om at koordinere og udvikle viden via efteruddannelsesudvalg. Det kan bl.a. have den fordel, at viden opsamles og forankres i efteruddannelsesudvalgene og gøres branchenært.

Niveauerne kan evt. kombineres på en ny måde. Dette er blot et opmærksomhedspunkt i en fortsat programudvikling for den tværgående udviklingspulje.

### **Forankring af viden fra projekterne til drift og praksis på skolerne.**

Projektaktørerne er opmærksomme på, at væsentlige forudsætninger for forankring er ledelsesopbakning og bred kollegial involvering. Forankring af viden sker både i udviklingsfasen og i implementeringsfasen.

Fra ledelsesside er det afgørende, at udviklingsområdet er et prioriteret og strategisk indsatsområde for skolen, og at der skabes rum til videndeling og samarbejde mellem lærerne og på tværs af faggrupper.

I forhold til involvering af kolleger er det lykkedes i varierende grad at inddrage og informere kolleger på skolen. Det, der har virket fremmende for involvering, har blandt andet været følgende:

- At faglærere har været inddraget aktivt i udviklingsprocessen, fx i forbindelse med afprøvning af metoder og tilbagemeldinger
- At der i projektprocessen har været lagt vægt på en enkel og realiserbar form for inddragelse af kolleger
- At der er arbejdet med undervisningsmaterialer, fx i form af en materialebank
- At kolleger har fået viden gennem arbejdet med guides, inspirationseksempler og opmærksomhedspunkter på planlægning og gennemførelse af undervisning for målgruppen
- At der er igangsat fælles læringsforløb omkring fx læringsstile, lærings- og motivationsmetoder
- At lærerne har fået træning i brug af relevante værktøjer inden for IT
- At der er mulighed for didaktisk netværk med rum til idé- og erfaringsudveksling
- At projektet har været omtalt i skolens interne nyhedsinformation.

## **Del 3: Opsamling på didaktiske og organisatoriske udviklingsperspektiver**

I del 3 er angivet nogle mulige udviklingsperspektiver for det videre arbejde. Afsnittet bygger på en opsamling af input og bidrag fra erfa-møder, konferencer samt skolernes indsendte besvarelser på refleksionsguides.

Del 3 rummer hhv. didaktiske og organisatoriske udviklingsperspektiver. For hvert udviklingsperspektiv er angivet opmærksomhedspunkter for et videre udviklingsarbejde.

### **1. Didaktiske udviklingsperspektiver**

De didaktiske udviklingsperspektiver handler om at videreudvikle tilgange og metoder i tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisning. I denne sammenhæng handler det om at lave et eftersyn af AMU-kurset med konkret blik for LSR-deltagernes læreproces. Dette målgruppefokus for udvikling af undervisningstilrettelæggelse –materialer kan have det potentiale, at lærere generelt involveres i en proaktiv og fælles udviklingsproces omkring læringsstile og læreprocesser.

#### **Nye testmetoder ind i skolernes hverdag**

Skolerne står foran et større arbejde med at få indarbejdet testmetoderne i skolernes hverdag. Det kræver for det første et videns- og kompetenceberedskab hos undervisere og vejledere. Og det rummer en række overvejelser omkring tilrettelæggelse af screening og undervisning over for målgruppen. En særlig udfordring ligger i at arbejde test-muligheden ind i en pædagogisk kontekst, hvor kurserne er blevet kortere og mere koncentrerede, samtidig med at mængden af teori- og regelstof er blevet større. En didaktisk overvejelse er her bl.a., hvornår det er hensigtsmæssigt at indlægge test og screening i processen for at deltagere og undervisere får størst muligt udbytte af testresultater.

Projektaktørerne har givet udtryk for en række anbefalinger til testarbejdet og processen. Overordnet har de peget på at sikre god mundtlig og/eller skriftlig vejledning i forbindelse med tests. Skolerne og underviserne har en vigtig rolle i at modvirke, at testformen kan afskrække deltagere, og at medvirke til en god proces og vejledning i forbindelse med testen.

Det er afgørende at give en god introduktion til testmaterialet, skabe tryghed i testsituationen og hvis testen formidles skriftligt at kunne hen-vise til en kontaktperson på skolen.

Det er også, siger de, vigtigt i introduktionen af testredskabet at betone den ”funktionelle læse- og skrivefærdighed”, dvs. at kravene til læsning, skrivning og regning er relative i forhold til opgaver, jobs og brancher – og



at pejlings- og screeningsmaterialet skal ses i forhold til det givne uddannelsesmål og AMU-forløb.

Nogle af skolerne har god erfaring med at udsende spørgeskema/test ud på forhånd. Det har en motiverende virkning til kurset at udsende spørgeskemaer med introduktion af eksempler fra undervisning fra det pågældende AMU-forløb og testning af færdigheder. Endelig må det ikke være for tidkrævende at gennemføre testen for den enkelte deltager.

I et videreudviklingsperspektiv bliver det centralt at afklare, hvordan skolerne og lærerne/vejlederne kan arbejde med testning af almene færdigheder og færdigheder i forhold til det enkelte AMU-kursus. Udfordringen ligger i at kombinere den generelle og centralt udviklede test med en specifik testning orienteret mod uddannelsesmål og indhold i det pågældende AMU-kursus.

Endelig ligger der en opgave i at udmønte tillægstaksten til screening af deltagere, dvs. at sikre ressourcer og tid til gennemførelse og bearbejdning af screening – fx screening koblet med individuel samtale med deltageren og bearbejdning af resultater.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler og hos undervisere er generelt at introducere test og bringe testmetoden i spil i skolernes hverdag. Det indebærer bl.a.:*

- *At give undervisere, vejledere og virksomhedskonsulenter viden og metoder til at bruge test- og screeningsarbejdet som en del af deres daglige virke*
- *At sikre kvalitet i introduktionen til test – mundtligt og/eller skriftligt*
- *At tænke valg af testform og tilrettelæggelse af testprocessen ind i forhold til den konkrete pædagogiske kontekst, dvs. formål, mål og varighed af det enkelte AMU-kursus .*

### **Vejledning af deltagere**

Der ligger en opgave i at træne lærerne i at sammenholde vurdering af LSR-færdigheder hos den enkelte med niveauet i det relevante AMU-kursus – og at kunne vejlede herudfra.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler og hos de undervisere og vejledere, der skal forestå vejledning og tilbagemelding på testresultater, er:*

- *At kunne sammenholde testresultater for LSR-deltageren med niveau og mål for AMU-kurset*
- *At sikre, at vejledningsrummet og vejledningsprocessen opleves som trygt og givende for den enkelte*
- *At være bevidst om etiske værdier i vejledningen over for denne deltagergruppe (jf. RUE's og FUE's arbejde med etik i vejledningen)*
- *At sikre en kontinuerlig procesevaluering og kvalitetsudvikling, når det gælder vejledning af LSR-deltagere.*

### **Et styrket samspil mellem det faglige og det almene**

Der er en række planlægningsmæssige og didaktiske øvelser at gøre for at styrke samspillet mellem det faglige og det almene – og synliggøre nytteværdien af dansk og regning i et praksisnært job- og kompetenceudviklingsperspektiv. En af udfordringerne er her at udvikle samarbejdet mellem faglærere og lærere på ord- og regneværkstederne – og lave konkret planlægning af, hvornår og hvordan ord- og regneværkstedernes lærere kan inddrages mest hensigtsmæssigt.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler og hos undervisere er:*

- *At synliggøre og italesætte nytteværdien af læsning, skrivning, regning og matematik for LSR-deltageren (-erne) som en naturlig del af arbejdet med at motivere og tilskrive "mening" med tilbuddet*
- *At udvikle en samarbejdspraksis mellem almenlærere på ord- og regneværksteder og faglærere*
- *At tilrettelægge konkret understøttende undervisning på en hensigtsmæssig måde i forhold til det enkelte AMU-kursus.*

### **Øget fokus på læringsstile og differentieret undervisning**

Igennem dette udviklingsprogram har der været fokus på motiverende læring og opmærksomhed på forskellige læringsstile. Et fokusområde flere af skolerne har arbejdet med gennem revision af undervisningsmaterialer for at imødekomme auditive og visuelle tilgange, tilrettelæggelse af læreprocesser med variation i indlæringsmetoder og efteruddannelse af lærerkolleger. At arbejde med revision af undervisningsmaterialer og undervisningstilrettelæggelse med dette fokus er et fortsat udviklingsperspektiv, påpeger flere projektaktører.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler og hos undervisere er:*

- *At videreudvikle viden om og metoder til at arbejde med forskellige læringsstile i læringsrummet*
- *At arbejde med undervisningsmaterialer og kunne revidere disse ud fra et perspektiv om forskellige læringstilgange*
- *At arbejde med undervisningstilrettelæggelse, herunder variation og afveksling i undervisningsmetoder, så forskellige læringsstile tilgodeses.*

### **IT-redskaber i læringsforløb for LSR-deltagerne**

"AMU hjælpemidler er en velbevaret hemmelighed" sagde en af projektdeltagerne på et af erfa-møderne. Fra en af skolerne har de dokumenteret, at mindst 20% af deltagerne kan få bedre indlæring ved brug af hjælpemidler. De involverede skoler er via udviklingsprogrammet og den tværgående videndeling blevet opmærksomme på AMU's Hjælpemiddel-service og de muligheder, der ligger her. Der ligger her både en didaktisk og organisatorisk udfordring i at synliggøre og videreudvikle supporterings og støtte herfra.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler og hos undervisere er:*

- *At sikre og synliggøre viden om de hjælpe- og støttemuligheder, der er tilgængelige hos AMU's Hjælpemiddelservice*
- *At indarbejde en praksis, hvor relevante hjælpemidler er tilstede fra kursusdag 1*
- *At give undervisere instruktion i anvendelsen af hjælpemidler.*

## **2. Organisatoriske udviklingsperspektiver**

De organisatoriske udviklingsperspektiver handler om skolestrategiske overvejelser og tiltag – generelt i forhold til implementering af udviklingsresultater i hverdagen og konkret i forhold til indsatsen over for LSR-deltagerne.

### **Fra projekt til praksis**

For de involverede skoler ligger der et fortsat arbejde med at forankre og udbrede resultater fra udviklingsprojekterne i skolens hverdag. I et af udviklingsprojekterne er der bevidst arbejdet med en projektstyringsmodel, der kunne sikre en god overgang til drift. Projekttilgangen har været at udvikle enkle og anvendelige metoder til at involvere faglærerne i dele af metodeudvikling og –afprøvning, og at udarbejde praksisnære manualer og efteruddannelse for lærerne. Sigtet har været at sikre bred kollegial involvering og opbakning i udviklingsfasen og senere bred forankring i implementering af den udviklede viden.

Flere af de involverede projektaktører peger på den barriere, at kolleger ikke har erfaringer med projektudvikling og projektprocesser.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler er:*

- *At indtænke kollegial involvering allerede fra udviklingsprojektets start - ud fra en tænkning om at kombinere drift og udvikling*
- *At arbejde med operationelle manualer*
- *At designe og gennemføre relevant efteruddannelse*
- *At arbejde bevidst med viden om og redskaber til projektbaserede arbejdsprocesser, fx ved at bruge det enkelte AMU-kursus som afsæt for at reflektere i lærerteams og skabe rum for en kontinuerlig forbedring på kursusniveau og strategisk udvikling på ledelsesniveau. .*

### **Skolernes generelle bevågenhed overfor målgruppen**

På et af seminarerne blev pointeret vigtigheden af, at skolerne udvikler et beredskab til at imødekomme deltagerne inden kursusstart og gennem kurserne. Der ligger her en udfordring i at prioritere dette indsatsområde i organisationen og få defineret, hvordan man som skole vil gribe opgaven an.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler er:*

- *At arbejde med dette udviklingsfelt som et indsatsområde*
- *At synliggøre rammer og ressourcer til indsatsområdet indadtil i organisationen*
- *At profilere sig udadtil på skolens ekspertise og beredskab til at håndtere dette område.*

### **Skolernes information og vejledning til deltagerne om test- og vejledningsmuligheder**

De nylige lovændringer betyder, at alle deltagere skal have mulighed for at få vurderet deres basale færdigheder i læsning, skrivning og regning/matematik – samt vejledning i tilknytning hertil. Vejledningen kan sigte på tilrettelæggelse af AMU-kurser, vejledning om FVU og vejledning og tilrettelæggelse af kombinerede AMU-FVU forløb. Det indebærer, at erhvervsskolernes virksomhedskonsulenter, lærere, vejledere og kursussekretærer skal have den rette viden og vejledningskompetence på feltet. Det kan fx handle om i forbindelse med tilmeldingssituationen at spørge ind til problemstillinger, som skolen kan være behjælpelig med og tilbyde muligheden for screening.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler er:*

- *At skolen skal udarbejde en strategi for, hvordan man vil håndtere vurdering af basale færdigheder og vejledning*
- *At skolen skal gennemtænke, hvor, hvordan og af hvem deltageren får en førstehåndsinformation om denne mulighed*
- *At skolen skal afveje hvilken viden, der skal være til stede hos de forskellige medarbejdergrupper internt i organisationen.*

### **Skolernes rådgivning af virksomheder**

Inden for udviklingsprogrammet er der høstet erfaringer med at kvalificere viden og dialog med virksomhederne, gennem kortlægning af de almenne kompetencebehov i forhold til jobprofiler, opgaver og funktioner. En viden, som giver virksomhederne motivation og redskaber til at arbejde med problematikken internt i organisationen og skolerne en indsigt, der kan nyttiggøres i undervisningen.

Et andet udviklingsområde er at klæde virksomhedskonsulenterne på, så indsats og aktiviteter for LSR-målgruppen indgår i deres dialog med virksomhederne.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler er:*

- *At identificere hvordan dette område skal omsættes til rådgivningspraksis over for virksomhederne*
- *At sikre informationsmaterialer og viden hos virksomhedskonsulenter, så vurdering af basale færdigheder er en integreret del af virksomhedskonsulentens markedsføring af kursusydelse til virksomhederne.*

### **Kompetenceudvikling af lærerne – internt og eksternt**

Skolerne har samtidig en vigtig opgave i at sikre rammer for efteruddannelse af AMU-lærere på dette område. Det kan være ved at udvikle spidskompetencer hos enkelte lærere og sikre et vist videns- og kompetenceniveau blandt alle i lærerstaben. Læselæreruddannelsen (FVU) samt læsepædagoguddannelsen (Ordblindeundervisning) kan være relevante uddannelsesmuligheder for nogle af lærerne. I det kollegiale samarbejde på tværs af lærergrupper ligger der en opgave i at sikre en generel basisviden og –kompetence på feltet. Dette kan gøre ved at styrke lærernes kendskab til relevante IT-hjælpe midler, udvikle didaktiske netværk og

videndeling internt på skolen – og planlægge undervisningsforløb med hensyntagen til hjælp og støtte fra lærere på ord- og regneværksteder.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler er:*

- *At udarbejde en intern kompetencestrategi – med fokus på spidskompetencer og basiskompetencer på feltet*
- *At sikre at der er spidskompetencer/eksperter til stede i lærerstaben*
- *At definere de eksterne og interne læringsveje, der bedst muligt kan sikre lærerne basiskompetencer til at kunne håndtere dette område*
- *At give rum for deling og udvikling af viden og erfaringer, lærerne imellem.*

### **Brug af FVU i arbejdsmarkedsuddannelserne**

VUC har per 1.januar 2007 ansvaret for, at FVU udbydes. FVU-aktiviteter gennemføres af VUC og andre udbydere med driftsoverenskomst med VUC. For erhvervsskolerne er der en fortsat udfordring i at gøre brug af denne mulighed – og i at udvikle samarbejdet med VUC omkring kombinerede AMU-FVU forløb, screening samt pædagogisk udviklingsarbejde.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler er:*

- *At afklare muligheder og rammer i et driftsoverenskomstsamarbejde med VUC*
- *At udvikle modeller for kombinerede AMU-FVU forløb*
- *At videreudvikle samarbejdet med VUC om screening og pædagogisk udviklingsarbejde.*

### **Fremmedsprogede**

Inden for nogle brancher med et stort antal medarbejdere med dansk som 2.sprog – fx transport, rengøring og vagt – er der et aktuelt behov for at arbejde med læsning, forståelse og skrivning ud fra de problemstillinger, der tegner sig ud fra en interkulturel vinkel. Der er her tale om en anderledes referenceramme for tilegnelse sig af dansk sprog og (arbejdsplads-)kultur. Der er her et udviklingsområde, der med fordel kan arbejdes videre med.

*Opmærksomhedspunkter til et videre arbejde på skoler er:*

- *At identificere de brancher og AMU-kurser, hvor der er behov for en særlig opmærksomhed over for gruppen af fremmedsprogede AMU-deltagere*
- *At videreudvikle en informations-, vejlednings- og rådgivningspraksis overfor fremmedsprogede deltagere og virksomheder med fremmedsprogede medarbejdere*
- *At styrke viden om, hvordan dette kompetencebehov kan imødekommes gennem samarbejdet med andre skoleformer.*

## Bilag 1: Resumé over skolernes udviklingsfokus og afprøvningsområder

*AMU-Vest, Esbjerg*, har arbejdet med udvikling af fleksible undervisningsmaterialer, læringsstile, screening og intern videndeling – med afprøvning indenfor service og træ.

*Holstebro Tekniske Skole* har arbejdet med udvikling af vejlederfunktionen overfor virksomheder og deltagere, screening, interaktiv undervisning via Active Boards samt kompetenceudvikling af undervisere og vejledere. Afprøvning er især sket indenfor følgende tre brancher: Hygiejne, Lager og logistik samt Fødevarer.

*Erhvervsskolerne Aars* har arbejdet med udvikling af screening, test af oplæseprogrammer samt implementering af læringsforløb – med afprøvning indenfor Hydraulik.

*EUC Lolland* arbejder med undervisningstilrettelæggelse og –metoder overfor deltagere indenfor bustransport.

*TUR har i samarbejde med EPOS og SUS* har forestået et tværgående udviklingsarbejde med følgende 4 erhvervsskoler.

*Aarhus Tekniske Skole* har arbejdet med udvikling af screening, visitering, undervisningsformer og –materialer og intern videndeling og samarbejde mellem faglig og almen undervisning, herunder inddragelse af ord- og regneværksteder. Afprøvningen er foretaget med udgangspunkt i kurset ”Grundlæggende vagt”.

*Kolding Pædagogseminarium* har i udviklingsarbejdet haft fokus på at arbejde med læringsmiljø, læringsstile, motivation og lyst til at lære. Der er arbejdet med at koble uddannelsesmål og undervisningsformer til deltagernes kunnen og viden ud fra en anerkendende og ressourceorienteret tilgang. Der er udarbejdet en guide med eksempler, inspirationer, fokuspunkter og modeller til underviserne på skolen. Afprøvning er sket med udgangspunkt i AMU-kurserne, ”Arbejdet i pædagogiske døgntilbud og opholdssteder” og ”Arbejdet som familieplejer”.

*AMU-Fyn* har arbejdet med udvikling af modeller og redskaber til screening og viden om virksomhedernes krav og behov i relation til læse- skrive- og regnefærdigheder. Afprøvning er sket via testgrupper på et AMU-kursus inden for godstransport (lastbil) og to AMU-kurser indenfor persontransport (bus).

*Social- og sundhedsskolen, Fredericia-Horsens*, har arbejdet med at udvikle en screeningsmetode til afdækning af deltagernes faglige og personlige kompetencer, læringsstile, tilbud om IT-hjælpemidler samt kombination af FVU og AMU. Afprøvning er sket på kurset ”Praktikvejleder”.